

DEU SILENCIS de Cèlia Roca

Primer premi del concurs de relats Narracions per no oblidar

Aquell era l'únic indret on podia oblidar la por. Per dues raons: la primera, la visió d'aquella bomba encastrada en una façana del carrer de Sòcrates. Llançat feia gairebé un segle, durant una de les accions repressores del general Espartero¹, aquell artefacte de color d'atzabeja mai no havia arribat a esclatar. Com si la destrucció i la mort haguessin decidit en el darrer instant abaltir-se en la nuesa d'aquell edifici, conegut com a Can Aresté. En Pau havia d'ofegar un somris sardònic en contemplar els vestigis d'aquell atac infructuós, que encenia una espurna d'esperança enmig d'un oceà de desraó.

L'altre element que li cridava l'atenció era la presència d'un gos a un dels balcons de forja pròxims a l'explosiu. Mestissa, esprimatxada, esbullada i bruta, aquella bestiola era una raresa; una mostra de rebel·lia en una ciutat afamada i òrfena de mascotes i, fins i tot d'ocells. El noi fitava el quisso encuriolit i admirat alhora per l'obcecació d'algú que, malgrat les circumstàncies, es resistia a desfer-se del seu company de quatre potes. Per estima, o tal vegada per quelcom més.

Les campanes de Sant Pacià van esgarrapar l'aire set cops. Aquell vespre de dimarts, 11 de gener de 1938, la foscor s'entestava a endolar el cel abans d'hora. Consirós, l'adolescent va optar per reprendre la marxa. Amorrallat rere una bufanda de llana esparracada, va acaronar amb les ninetes les construccions d'aquella artèria pràcticament buida, esquitxada de finestres ambarines, flaire de llenya cremada i un espès silenci fet de crits ofegats. Aquell hivern, la grisor era quasi corpòria.

Va ser aleshores quan la va veure de lluny. Era a l'altura de l'antic carrer de les Monges, rebatejat amb el nom de la miliciàna Elisa Garcia. Per un moment, va pensar que, si alleugeria el pas, arribaria a saludar-la, tot fent-se el trobadís. De tota manera, no va poder desempallegar-se de la vergonya i de la temença de semblar ridícul. Només la coneixia d'haver-se creuat amb ella en alguna ocasió. Sempre caminava amb els ulls enfonsats a terra, com si se l'haguessin omplert del cobalt dels núvols de tempesta i ara pesessin més del compte. També sabia com es deia. Ho va descobrir un matí de diumenge, quan algú va cridar "Clementina" i ella es va girar amb una rialla pintada al rostre. Quant a l'edat, segurament en tenia la seva: tretze, potser catorze tombs al sol. I tot un futur al davant. Un altre dia s'hi atreviria. Es va conformar a observar com la noia es deixava engolir per l'obscuritat que embolcallava el vell Sant Andreu, convertit recentment en l'Harmonia de Palomar, com una mortalla.

¹ Del 3 de desembre de 1842; segons altres fonts, hauria estat el general Prim (1843).

La gana li rosegava l'estómac amb ferotgia. Havia de decidir on anar a treure el ventre de pena, ja que la mare encara no havia acabat el torn a la Fabra i Coats i ell encara conservava unes pessetes de l'última setmanada. Podia fer cap al bar Hispano, o bé visitar l'Eduard i la Carme, els quals l'esperaven darrere la barra del Petit Versailles amb cinc marrecs i una criatura de poc més d'un any, en Pere, que encara es bellugava fent tentines. Li servien algun cafè barrejat amb xicoira o ordi torrat, una truita de farina o patata sense ou, una llesca de pa negre o cigrons bullits. La promesa d'aquelles menges escadusseres, per bé que tan cobejades en temps de guerra, va fer que es decantés per aquesta opció.

Estava a punt d'arribar al bar, situat als baixos de la Casa Orsola², quan va sentir aquell so esfereïdor. El cor es va descuidar de glatir durant un o dos segons eterns, just abans de desbocar-se com un corser. Era un udol llarg, planyívol, com un emissari de mal averany, que ressonava en la negror silent, i que només podia procedir d'un lloc: del gos de la balconada. Un pressentiment funest li va tenallar l'ànima i el va empènyer a una fugida imminent, però sense cap destinació clara. Sí, el Petit Versailles tenia un soterrani, tot i que aquest era com l'adjectiu que apareixia a la denominació de l'establiment: tan minúscul i angost que potser ja seria ple quan ell hi arribés. Calia un pla B.

Tot desfent el camí, va avançar a gambades pel carrer d'Eugeni Perarera, el qual esdevindria posteriorment Gran de Sant Andreu. No va tenir marge per a res més: les sirenes antiaèries van emmudir la queixa sense mots d'aquell ca desesperat. Esporuguit, en Pau va accelerar fins a l'inici del carrer de Coroleu. Amb prou feines va notar l'estrebada d'una mà femenina que, aferrada al seu braç dret, el va obligar a continuar la seva cursa per aquella via, instat per una veu de dona cinquantina. La desconeguda va detenir-se uns metres més enllà, just davant de la Lira, i el va convidar a traspassar el llindar mentre engegava una lot Eveready de bateria seca i tractava d'infondre-li ànims amb l'esguard.

A la seva dreta, tots dos van salvar la vintena de graons que duïen a un refugi antiaeri, emplaçat cinc metres sota terra i construït a petició del cafeter de l'entitat, qui havia suggerit aquell projecte a la junta directiva. Un estret passadís va menar la dona i el noi a un espai amb un sostre voltat, presidit per una taula circular i un banc de pedra voltant-la parcialment. Hi havia més persones, la majoria homes, que mormolaven una lletania amb regust de pregària. En Pau es va adonar que només hi havia un accés, cosa que suposava un risc en cas que l'única entrada quedés col·lapsada per algun enderroc. Tanmateix, es va estimar més no pensar-hi i deixar-se agombolar pel desig que tot sortiria bé. Com un sant Job arraulit al ventre d'una balena. O

² Casa Vidal. S'hi ha fet servir el malnom emprat per la premsa contemporània, ja que exemplifica, com l'edifici homònim l'Eixample, la problemàtica actual de l'accés de l'habitatge.

com un infant davant l'avenc de l'adulthood, a punt d'abandonar de bell nou la protecció i l'escalf de l'úter matern.

Fora d'aquella bombolla, les coses eren ben diferents. Un Junker Ju 52 alemany va esquinar el cel i es va afanyar a descarregar quatre bombes sobre el Districte 9è: una a la confluència dels carrers de Joan Garcia, futura rambla de Fabra i Puig, i d'Elisa Garcia; una segona al carrer de Portugal; una altra a les Navas de Tolosa amb la plaça de Maragall i un quart artefacte al carrer de Garcilaso amb la Meridiana. Una pluja de foc i d'insània que va segar el demà d'una desena d'andreuenes i andreuenques. Deu nous silencis entre els quals es comptava el d'una nena de tan sols tretze anys: Clementina González Balsa.

ORFEU O QUAN L'HADES NO VA SER SOTA TERRA de Laia Calasán

Segon premi del concurs de relats Narracions per no oblidar

Si he de recordar la meva mare pel temps que va ser viva, no la trobaré pas. Diuen que moltes vegades recordes amb més insistència el que no va poder ser que el que va passar.

El meu pare parla poc d'ella, però quan ho fa rememora com es pentinava els cabells pèl-roigs amb una pinta d'or que, als primers mesos de la guerra, va haver de ser venuda per uns quants duros que ens donessin per menjar. Era una dona bonica, potser la més bella del poble. Poblet que per mi, als dotze anys que tenia quan la vaig perdre, era l'únic món que havia trepitjat. Diuen que va néixer en una família benestant de Sant Andreu, que hi va viure a una casa de més de tres plantes i que de petita sempre lluià els vestits cars que li compraven al centre de Barcelona. Havent fet els disset anys va quedar embarassada del meu pare, que era un anarquista recentment allistat a la FAI. Aquest fet li procurà l'expulsió del cercle familiar, que per bé que eren republicans, també eren devots de l'aparença i la dignitat de l'alta societat. Tot d'una es va veure en l'obligació de crear una família aïllada amb aquell jovenet profundament revolucionari, però més profundament enamorat. Això no obstant, l'amor no matava la gana, i d'ençà que van haver de malviure amb els sous inconsistents del pare i el que ella era capaç de guanyar escrivint cartes que altres no podien o no tenien el temps de redactar. Allò últim, l'escriptura, era un talent que li havia estat entregat per naturalesa; era tan bona que vaig néixer dins dels murs d'una senyora que ens havia allotjat tot just perquè ella li produís tota la correspondència. És per aquesta facultat seva que la mare sovint portava els dits plens de tinta negra.

Dels nou anys recordo amargament el fred. La senyora que ens protegia, en conèixer la radicalitat política del meu pare i amb Madrid assetjada pels nacionals, va tenir por i prou raons per fer-nos fora. Sense cap llar, mare i fill vagabundejàvem mendicant una llesca de pa o les sobres d'una sopa en una llauna doblegada d'olives. El meu pare, en canvi, va marxar en tren a la capital per tal d'ajudar a les milícies en la resistència. De tant en tant, rebíem missatges seus explicant que els nacionals no podrien amb Madrid i que hi havia esperança per l'Espanya republicana.

Un dia, quan vaig aprendre les bones maneres per demanar calés al Carrer Gran, la mare em va deixar sol un parell de minuts i un home vestit de lli, amb tints que ara qualificaria de burgès il·lustrat, em va capficar en el seu cotxe. No en va tenir, de compassió: no em va permetre de tombar la vista per veure el rostre de la mare per última vegada i, així, tenir com a memòria la vitalitat dels seus ulls o el color roig dels cabells arrissats, sense taques espantoses de sang amarant-ho.

—No hi ha res d'interessant allà, mira'm. —La veu de l'home m'apel·lava mentre la seva mà em sostenia amb autoritat del mentó. La confusió apuntà al meu

semblant, i l'home va donar explicacions: —Soc el teu avi, Arnau. Estàs més gran del que m'esperava.

Com que al llarg del trajecte l'home que deia ser el meu avi no va rebre resposta, es va veure en la tessitura de sostenir ell sol la conversa.

—Que no t'ha ensenyat la mare a parlar? M'ho semblava que no s'afanyaria a donar-te una bona vida. És per això que ets aquí: si puc evitar que la República quedi en mans de revolucionaris amb suro al cap com el teu pare, si és que queda República després d'aquesta bogeria de la guerra, doncs ho evitaré amb gust. Seràs el meu experiment, fillat meu. No deixaré que el teu potencial quedi en no res entre la brutícia i pobresa del carrer —va dir amb un estranya satisfacció reverberant-li a la veu—. Sé que és una mica sobtat, però viuràs amb els avis a partir d'ara. No pateixis per la mare que ella sap quin és el cotxe que se t'ha emportat i que et procurarem cura i aliment. De segur que és alleujada de no haver de compartir amb tu el poc menjar que us donen...

Des que arribarem a la mansió de l'avi tres anys abans dels bombardejos, aquest espai fou la meua primera presó. Al llarg d'aquell enclaustrament, l'home sempre vestit de lli va concentrar els anys d'escola que jo mai hauria cursat de continuar amb la meua mare. En qüestió d'un any i mig vaig aprendre gramàtica catalana, espanyola i francesa (per si m'havia d'exiliar, em deia), i va resultar que el talent per les lletres l'havia heretat d'aquella que em faltava. Seguidament, a la gramàtica li va prendre el lloc l'estudi dels clàssics, de qui extrauria gran saviesa: Homer, Plató, Aristòtil, Plini el Vell, Virgili i Ovidi, el meu preferit. La pretensió del meu avi amb una instrucció tan accelerada era erradicar qualsevol possibilitat d'esperit antisistema i formar-me en el que ell anomenava el caràcter d'"un bon polític, més necessari ara que mai en la història". Jo de vegades em preguntava de què em serviria Plini el Vell i la retòrica davant un fusell, clar que el terror encara m'era llunyà, allà en aquella torre de marfil on m'empresonaven.

La veritat era que a mi la política em resultava quelcom incomprensible i inútil. Només posava tota la meua atenció en les lliçons quan aquestes versaven sobre els mites de les *Metamorfosis* i m'explicaven la història tràgica d'una nimfa convertida en arbre o d'una dona massa bona en el teler, esdevinguda aranya. La sessió culminant quant a la meua fascinació per la mitologia antiga va ser el relat de la baixada d'Orfeu als inferns, en recerca de la seva estimada Eurídice. El cant dolorós d'amor que el poeta entona amb la seva lira, la persuasió que aconsegueix amb la seva música, les llàgrimes que provoca en les Fúries i la promesa incomplerta de no mirar enrere per poder recuperar el seu amor; tot plegat em recordava el carrer en què vaig deixar la meua mare, mal que jo mai vaig tombar els ulls cap a ella i potser em quedava temps de treure-la de les tenebres.

La trobava massa a faltar, però em mancava el valor i l'astúcia d'idear una fugida d'aquella enorme presó amb cortines de seda de morera. Van transcórrer dos anys i mig en què ni tan sols m'era permès de sortir mitja hora als jardins o apropar-me massa als finestrals que donaven al carrer on la gent passejava. Així

doncs, el meu món era el món il·lusori que el meu avi volia que jo construís fent carrera política. En una ocasió vaig preguntar per què no ho feia ell mateix i aturava amb els seus grans coneixements les morts als fronts de la guerra: una guerra entre germans, una guerra cada cop més propera al seu final i amb aquest la fi de tot pensament liberal. Fins i tot Sòcrates o Plató s'haurien armat per defensar la ciutat que era llar de la seva saviesa. I quan vaig haver expressat aquest pensament, uns llumins van prendre's al fons dels ulls de l'avi i va marxar del saló mussitant que jo ja era preparat.

Dues setmanes més tard vaig poder sortir dels murs impenetrables d'aquella mansió, amb el meu avi cantussejant que ho havia aconseguit, que jo ja anava pel camí de ser un home influent. El nostre destí era una societat cultural que ell freqüentava per trobar-se amb altres amics il·lustrats. Mentiria si digués que aquest indret m'interessava; vaig passar tot el trajecte en el cotxe amb la galta esclafada contra el vidre de la finestra, remirant tots i cadascun dels detalls dels carrers, cercant amb desesperació el color roig dels rínxols de la meva mare, la seva mà prima i elegant, tacada sovint de tinta, en un gest de demanda al Carrer Gran. Però no hi vam passar pel Carrer Gran i l'únic que vaig identificar era la pobresa generalitzada, la fam en la majoria dels rostres en creuar les cantonades i la derrota en els moviments, la llàstima en els ulls d'aquells que sabien que tard o d'hora els fusells i les bombes no només atacarien Barcelona. Si la meva mare perduda en aquell ambient moribund no era com la mateixa Eurídice als inferns, no sé quina altra situació n'estaria a l'altura.

Per sorpresa meva el lloc al qual arribarem es deia *La Lira* i no vaig dissimular la meva admiració davant la coincidència. Em preguntava si hi hauria l'instrument per fugir amb ell i cantar fins a trobar la mare. En entrar, tot era aldarull, paraules exaltades, senyors ben vestits, música que provenia d'algun espectacle, el tritllejar dels gots amb licors, banderes, fulls volants i llibres a mansalva. Quan el meu avi va fer denotar la seva presència, una nova escridassada es va obrir pas i tot d'una van incloure'l en el que semblava una assemblea sobre l'estat de la guerra. A tothom que preguntava pel xicot nou i callat, el meu avi emplenava el meu nom d'afalacs i adulacions d'intel·ligència, als quals jo no vaig redreçar cap resposta. Acabada l'assemblea va semblar que la multitud s'escampava i llavors un homenet d'una edat indeterminada, vestit de color crema i amb ulleres arrodonides, va fer senyals al meu avi.

—L'home més gran de tot Sant Andreu i el seu net, ¿m'equivoco? —Després es va adreçar a mi: —Es parla molt de tu per aquí, Arnau. El futur successor del govern de la República, n'estic segur.

—Arnau, aquest és en Josep Codina, propietari de l'espai on ens trobem —aclarí el meu avi i afegí dirigint-se al senyor Codina: —Val més que ens deixem d'optimismes, a aquest noi li tocarà fer la resistència a Franco i ara em penedeixo de no haver-li instruït militarment.

—No farà falta que lluiti —digué en Josep Codina, en una veu tènue, quasi amagant-la.

—Què vols dir Codina?

—Estic fent llistat de gent a la qual vull ajudar si les coses es posen realment complicades. Amb l'Ebre perdut, és qüestió de temps. Acompanyeu-me.

Josep Codina va mostrar-nos aquell dia el refugi antiaeri on, dues nits endavant, jo aprendria el que era realment el terror. Van quedar en la meva memòria els esglaons de pedra que vaig baixar aquella matinada, cinc minuts abans dels bombardejos. L'obscuritat que m'envoltà em va fer pensar que descendia als inferns i que en el fons trobaria amagada també la mare; que la raó per la qual el meu avi havia sortit del cotxe enmig del soroll de les alarmes, i de que encara no hagués arribat, no era que anés a buscar-la, no; ella ja hi seria a baix, sana i estàlvia.

Els protegits d'en Josep Codina van mirar-me amb compassió quan la primera bomba va caure i l'escàndol començà, sense que el meu avi, ni aquella de la mà tacada de tinta, estiguessin entre nosaltres. Al fons de les galeries humides que tremolaven amb els impactes hi havia una cambra amb una taula, dues botes amb vi i aigua, i uns quants trossets de pa. Ningú no va menjar, ningú no va beure, ningú no va dormir i ningú tenia un rellotge. Vam guardar silenci, vam restar tremolant; jo amb llàgrimes incontrolables rodolant-me les galtes. De tant en tant, el soroll cessava, i s'escoltaven els sacsejos dels altres que m'acompanyaven en els plors. Tan sols hi havia una dona, però sí que hi havia moltes aliances que els homes es miraven a les mans amb pesar. Va haver-hi un moment en què no s'escoltaven esclats i aquella tranquil·litat era tan consoladora com esgarriant.

Poc més tard vaig ser fora, l'edifici de *La Lira* havia quedat intacte, encara que les cases immediatament al davant estiguessin reduïdes a ruïnes. Una llum que podria haver estat tant del capvespre com de l'alba em pertorbava la vista. Tenia la certesa de què el forat obscur en què havia passat les últimes hores era el món real i el que trepitjaven els meus peus, el que em provocava aquella ceguesa, eren l'infern i les seves flames violentes. Olor de cremat, olor de pols, cossos negres i fumejants i cossos sagnants. Els meus peus em dirigien en una direcció inconscient i inevitable. Quan vaig concórrer l'ample passeig de pedra, vaig veure un home vestit de lli negre i el seu elegant *borsalino* dues passes més enllà del seu cap, atordit. La seva mà s'allargava fins a les faldilles arremolinades d'una dona molt quieta, a qui no vaig mirar el rostre, girat com estava carrer endavant. Jo vaig caminar, i caminar, i caminar. Les seves imatges m'assetjaven a la cua de l'ull, però jo no tombava la mirada, jo caminava disposat a sortir de l'inframón tan bon punt trobés la sortida. Malgrat tot, l'ànima és dèbil i quan encara tenia l'oportunitat de recordar-la per la seva presència, vaig decidir mirar-la i perdre-la. El roig de la sang tacava el roig preciós dels seus cabells, la pols amagava les taques de tinta a la punta dels dits i el terror transfigurava el que algun dia podria haver estat la meva memòria del seu somriure.

Les Fúries amb tricorni van trobar-me temps després, agenollat davant de qui ja no era ni seria la meva mare i cantant cançons que eren gemecs de pena.

L'AVI LLUÍS de Xavier Tarragó

Tercer premi del concurs de relats "Narracions per no oblidar"

2025 (jo)

Anem baixant les escales en fila índia i vigilant de posar els peus on toca sobre els graons estrets, recolzant ambdues mans en els murs freds que ens engoleixen.

Darrere meu algú bromeja sobre la possibilitat d'algun ensopec mentre enfilem cap al refugi. Somric, però no puc evitar un pensament tèrbol vers les angoixes sofertes en aquest mateix sòl que profanem.

Després de tres girs de 90° dreta - dreta - esquerra, segons ens expliquen, per protegir l'espai de les ones expansives de les bombes, encarem el tram més llarg del passadís fins a arribar a l'estança final de destí: un habitacle circular de poc més de dos metres de diàmetre, totalment ocupat per una taula rodona i un banc d'obra que envolta l'espai.

Però, què hi fa una taula de formigó al bell mig del refugi? El màxim possible de superfície no hauria d'estar destinada a acollir com més santandreuencs millor?

En una de les tres cavitats incrustades a la paret, veig en un racó unes inicials gravades, pràcticament indesxifrables pel pas del temps. Hi passo els dits intentant captar alguna sensació o calfred del passat, en va.

L'avi Lluís no acostumava a parlar de la guerra, i per això em va sorprendre quan, en la meva adolescència, em recomanà visitar aquest refugi. En aquell moment ni hi vaig anar ni li vaig preguntar si hi havia estat.

I ara me'n penedeixo.

Malauradament es deixen aquestes converses pendents, per a un altre dia.

I passen els anys fins que és massa tard i ell ja no hi és.

1954 (Lluís)

No era el meu dia de sort. Les cartes em donaven l'esquena una vegada i una altra i la meua parella de joc em mirava de reüll amb certa impaciència i mala llet. S'ha evaporat mitja ampolla d'anís i la lucidesa es va esmoreint a ritme de partides perdudes i cops de vasos buits contra la taula.

La pensada que vam tenir uns quants socis de donar un nou ús a la cambra soterrada, incorporant una taula rodona al centre, havia estat tot un encert, donant un cert aire de reialesa medieval i solemne a aquell espai oblidat.

El pas de protegir-nos dels bombardejos, a ser un refugi de la grisor i misèria de la postguerra, tenia el seu punt romàntic.

Finalitzat el joc, i l'anís, ens alcem cap a l'estret passadís cercant l'aire fresc de la ja negra nit. Demà toca obrir el taller i estar fi amb el torn i la fresadora.

Passo els dits per les inicials de la cavitat, i el record d'aquell nen mort de por m'aflora un somriure lleu, ple de nostàlgia.

1938 (el cafeter de la Lira)

Intento fer de guia amb un llum de petroli insuficient, mentre baixem les escales a correu. La por ens fa colpejar les espatlles a banda i banda de paret fins que l'estretor del passadís desapareix i ens anem apilant a la cambra.

Trec la capsa de llumins i encenc les espelmes que, a poc a poc, descobreixen l'espai circular ocupat per una dotzena de veïns. Ens mirem espantats enmig de la penombra. Uns s'abracen i d'altres ploren, aterrits.

Assumint el paper de líder, ja que els he dut fins al cau, mantinc la compostura i miro de calmar els ànims.

De reüll observo un nen petit, d'uns 8 o 9 anys, somicant, que s'abraça desesperadament a les cames de la mare. M'hi ajupo i amb una picada d'ullet cap a la dona, el porto de la mà fins al banc circular i el poso dempeus a sobre.

Li pregunto com es diu i em xiuxiueja el nom i cognoms a cau d'orella. Trec la petita navalla multiús de la butxaca i els dos junts gravem les seves inicials en el lateral d'un dels forats de la paret, **LPF**.

L'acarono i li prometo que no passarà res i que ens en sortirem. Se'n torna amb la mare, una mica més tranquil.

2025 (jo)

De camí cap a casa, no puc evitar pensar que és un lloc perfecte per una timba de cartes.

I de cop i volta, quines ganes de prendre un anís.

Dedicat al meu avi, Lluís P. F.

AMOR SOTA LES BOMBES de Isabel Espinosa

Cada dia feia enfadar a la mare, jo tenia quinze anys i no entenia gaire això de la guerra, per això quan sonaven les sirenes i la mare em feia anar al refugi, m'enrabiava i no volia anar, em sentia més segura a casa, però la mare m'arrossegava de la ma i em feia anar i entrar al refugi, em feia molta angoixa, era molt petit, estava construït per protegir els membres de la societat cultural

“La Lira” i alguns veïns, nosaltres estàvem soles, la mare i jo, de vegades si el bombardeig era molt fort, ens quedàvem a les fosques i senties com algú plorava.

Un dels dies va entrar un xicot molt guapo, era jovenet i molt atractiu, tot i que havia poca llum ens vam mirar al ulls i saltaren les espurnes, des d'aquell dia era jo qui donava pressa a la mare per baixar al refugi, això si, primer em pentinava i em pintava els llavis, el xicot es deia Ramon i sempre estava al meu costat, d'amagat m'agafava les mans, un dia em va deixar un paperet que deia “t'estimo”.

El Ramon va deixar de venir i no vaig tornar-lo a veure, vaig preguntar a tots els que venien al refugi, ningú el coneixia ni sabien qui era.

D'això han passat molts anys, segueixo vivint al barri, cada vegada que passo pel carrer Coroleu, em paro uns segons i recordo aquell xicot tan guapo que em va enamorar en el refugi de “La Lira”.

Petites coses boniques entre mig de la destrucció, una flor, un amor, una sortida de sol... sempre amb l'esperança que triomfi la PAU al món.

DIES GRISOS de Neus Pérez

La mare treballava a la cafeteria de La Lira i per això jo sempre estava rondant per allà, jugant amb el Joan i el Jaume que eren fills del Peris que formava part de la junta directiva de La Lira, quan sonaven les sirenes anàvem corrent al petit refugi que tenia l'entitat, baixàvem un petit tram d'escaleres que conduïen a una galeria estreta que portava a una sala circular, en Pep sempre feia el mateix comentari "Me cago en l'olla! No fa falta que us ho digui, ja ho sabeu que aquí no estem gaire segurs, aquest refugi ens protegirà de les ones expansives dels bombardejos, però com caigui una bomba a prop ja hem begut oli, perquè com s'ensorri l'única sortida que tenim, ja em diràs que fem". Tots callàvem, però al proper toc de sirena hi tornàvem a baixar.

Quan érem al refugi els membres de la junta directiva continuaven les seves reunions, jo no tenia por, gens ni mica, sé que la mare sí que en tenia de por perquè apretava molt fort els llavis fent una ganyota que li transformava la cara, llavors sentia una gran tristesa, sort vaig tindre de la Quimeta, la tieta d'en Pep, una velleta ben arrugadeta, amb uns ulls espurnejants plens de vida, tothom deia que no hi tocava. A la mare també li brillaven els ulls, però d'ençà que el pare no li contestava les cartes aquelles espurnes van marxar per sempre, jo ja li vaig dir que el pare a la guerra hauria d'estar molt ocupat que ja li escriuria quan pogués, i jo mirava a la Quimeta, la seva mirada de mar, els seus cabells de neu tan rinxolats i el seu somriure infinit i m'omplia de serenor i de pau i em feia oblidar tota la tristesa que sentia.

Però hi ha un dia que no oblidaré mai, el 11 de gener de 1938, per primera vegada, des que va començar la guerra, vaig sentir molta por. Van sonar les sirenes i vam baixar tots al refugi, al cap d'una estona vam sentir un soroll terriblement fort i tots ens vam quedar muts amb els ulls com a taronges, quan van donar el senyal que ja havia passat el perill vam sortir corrent cap al carrer, era una bogeria, tota la gent corrent, vam veure la Marieta, la nostra veïna, ens va dir que havia esclatat una bomba a la Rambla de Josep García a prop del carrer d'Elisa García, no ens ho vam pensar ni un segon i vam sortir tots corrent cap allà, on anva tota la gent, vaig caure, esgarrapant-me els genolls, però vaig aixecar-me i vaig seguir corrent, quan vam arribar al lloc dels fets ens vam aturar en sec, vaig quedar esglaiat de veure aquell desastre tan cruel, em costava respirar, i vaig començar a notar llàgrimes calentes rodolant per les galtes sense aturador, vaig estar una bona estona petrificat, fins que me'n vaig adonar dels crits de la gent demanant ajuda i vaig començar a ajudar tot el que vaig poder.

Els silencis sota terra de Júlia Rosell

Recolzava la galta contra la paret freda del refugi, mentre la mà de la mare, calenta i tremolosa, em sostenia amb una força gairebé desesperada. L'aire allà sota era espès, gairebé viu, carregat de l'olor de terra humida, de suor continguda, d'esperances que no gosaven pronunciar-se. Cada respiració semblava una promesa: no ens rendirem.

Les bombes esclataven lluny, com tambors de tempesta. A cada brunzit, a cada tremolor del sostre de pedra, el meu cor batejava més fort. Però ningú cridava. Ningú plorava en veu alta. Les emocions, igual que nosaltres, estaven amagades sota terra.

Recordo la llum tènue d'una espelma improvisada en un racó, il·luminant rostres cansats. Hi havia una dona gran que acariciava el cabell d'un nen petit que no era seu, dibuixant-li cercles suaus com per protegir-lo d'un món que s'esfondrava. Un home cosia pacientment el botó arrencat d'una jaqueta, com si aquell petit acte pogués mantenir la normalitat.

Amb el dit, vaig començar a dibuixar formes a la pols del terra. Cercles, com els de les explosions que intuïa per damunt nostre. Cercles que es trencaven i es refeien, igual que nosaltres.

De tant en tant, un murmurí recorria el refugi. Una pregària a mitja veu, una promesa secreta feta als fills o als morts. Els ulls de la mare es trobaven amb els d'altres mares, en un pacte silenciós que no necessitava paraules: "Resistirem, perquè ells han de viure."

Una explosió més propera va fer vibrar les parets. El silenci es va tornar encara més dens, com una cortina que ens ofegava però també ens protegia. Sentia el so rítmic d'una gota queia d'alguna esquerra del sostre. Tic. Tic. Tic. Cada tic era un batec de la nostra obstinació de seguir aquí.

Llavors, algú va començar a compartir aigua d'una cantimplora. Un petit gest. Una llumeta. Vaig veure una àvia que, tremolant, somreia a un jove que li oferia el seu abrís sense dir res. No ens coneixíem, però sota aquella terra no érem desconeguts. Érem una sola respiració, una sola esperança col·lectiva.

Quan finalment les explosions van cessar, ningú es va moure de seguida. El refugi es va omplir d'un altre silenci, més profund, més càlid. Els ulls es buscaven, reconeixent-se en la victòria mínima d'estar vius.

Va ser llavors quan, gairebé sense voler, una nena va començar a cantar. Una tonada suau, vella, trencada per la por però també plena de vida.

La seva veu petita es va enredar amb la pols, amb la suor, amb la memòria que construïem en aquell moment sense saber-ho.

La mare em va estrènyer una mica més la mà. I jo, tot i tenir la galta freda i el cor accelerat, vaig somriure. No perquè tot hagués acabat. No perquè estiguéssim segures. Sinó perquè sota terra, fins i tot en la foscor més profunda, encara érem llum.

SONS SENSE PAU de Estanislao Valverde

El cel vomitava misèria i destrucció, ja no era gris ni solejat, era negre com la tinta que escrivia l'absurd de la guerra i la injustícia. Població civil espantada i vulnerable. Al refugi es respirava un aire enrriat i un silenci sepulcral sepultava els cossos i les ànimes de la gent. A vegades, la llum elèctrica trontollava i l'obscuritat demanava obrir els ulls més de lo normal. Ràbia i por combinades al cor de les persones. La Carme, una noia de 17 anys d'edat, feia sonar una harmònica que posava uns somriures als rostres demacrats. La gent l'estimava ja que transmutava la tristesa en esperança a través de l'animada música que sortia d'aquell instrument quasi sagrat. L'harmònica era del seu pare i sempre la portava amagada a una de les butxaques del seu abric. Li agradava la música que donava sentit a la seva existència. Els bombarders italians no donaven treva i l'angoixa de la gent és feia insostenible. L'infern va durar tres dies i ningú entenia el motiu de tant acarnissament contra la gent indefensa. Barcelona va ésser un camp de proves per l'aviació italiana.

Quan les sirenes van tornar a sonar, la Carme sortí del refugi i contemplar un cel clar, sense aus de mort. És dirigir a casa seva on el seu pare l'esperava amb els braços oberts.

- Com ha anat Carme?
- Estic relativament contenta perquè la gent aprecia molt la meua música. Els hi fa oblidar el que succeeix a fora d'aquell forat. És quelcom màgic.
- Ara ho entens. La música transforma els estats d'ànim i això s'agraeix.

No tardar massa en sonar de nou les sirenes i, com sempre, la Carme va sortir corrents de casa per anar al refugi. L'objectiu ja no era la pròpia seguretat, ella estava desitjant arribar per tornar a tocar l'harmònica i fer feliços a tots els veïns que l'esperaven, si, l'esperaven, ells sabien que l'instrument que tocava, ompliria de nou aquella estança d'un benestar col·lectiu i necessari.

Corrents com el vent, guapa i lleugera, volava feliç, contenta mentre els avions s'apropaven. Va ensopegar amb una pedra i caure a l'asfalt però es va aixecar ràpidament i arribar al seu destí.

L'harmònica no va arribar al seu destí. Li va caure al carrer quan va ensopegar. La Carme plorava mentre els seus amics de desesperança intentaven animar-la, però no havia consol. L'eina més necessària ja no era entre aquella gent tan necessitada de sons sense pau. La guerra es va aturar per uns instants a les seves ments i el problema més gros ja no eren les bombes que queien al seu voltant, sinó aquella manca de música.

La Carme va decidir cercar-la entre el caos i sortir del refugi desesperadament.

La gent va intentar aturar-la però no van poguer. La Carme corria i un soroll estrident l'espantava a cada instant. La metralla l'envoltava però no impactar al seu cos perquè ella tenia un destí intocable i necessari... Animar a totes aquelles persones que ara la necessitaven.

Recordava, més o menys, on va caure i miraculosament, allí la va trobar com si la mateixa harmònica desitges aquell moment. Va girar cua i tornar al refugi. Les sirenes van tornar a sonar i ja no era necessari correr.

La Carme plorava sabent que arribava tard, però, no obstant, va entrar al refugi, sense esperança i pensant que el món era molt injust. La gran sorpresa va ser que tota la gent l'esperava. Les llàgrimes corrien per les cares de tothom i les abraçades van omplir l'alegria de la gent, de totes aquelles innocents ànimes que l'esperaven a ella i el fi d'aquella guerra injusta.

A tot el carrer, es va escoltar una meravellosa melodia que omplir, de nou, la fi dels desastres. Inesperadament, la gent es va posar a ballar al voltant de la Carme, dones, homes i nens agraïts.

D'entre els llavis de la Carme fluïa la cançó més bonica mai escoltada.

Lao.

Ressenya històrica:

Carme Terren Artigues es la protagonista d'aquest relat.

La meva dona heredar d'ella la seva harmònica. Malauradament, aquest instrument va desaparèixer en circumstàncies adverses. La Carme va ser professora de música molts anys.

LIBÉLULA de Yasmina Natale el Cabriti

“M’agradar la meva nova casa” vaig pensar quan estava sentada al terra dins del refugi antiaeri del meu poble, Sant Andreu de Palomar. Tinc por. Tinc gana.

Em dic Marta Rovira Mercadel i sóc catalana en plena guerra civil espanyola, visc al barri de Sant Andreu de Palomar, em dedicava a la costura, tenia una merceria, on tenia encàrrecs i també treballava per marques d’alta gama. Però tot això es va acabar quan va esclatar la guerra civil.

Actualment visc i faig el meu dia a dia al refugi antiaeri amb varies persones que també són del barri, ningú de nosaltres treballem del nostre ofici, sinó que ara ens juguem la vida per menjar. Intentem vendre coses de valor i amb un alt preu econòmic per menjar i les coses més bàsiques per viure.

Sortim a primera hora del matí i anem a un local a xerrar sobre com anem i com estem, sobre com ens sentim dins de la nova casa, qui hi ha al refugi antiaeri, quina és la seva procedència...per intentar esbrinar de quin bàndol pertany, quines coses podem dir i quines no. Filtrar qui és qui.

És de nit, i ja és hora d’anar al refugi per anar a dormir, he sopat sopa de carn amb pa.

No m’agrada menjar massa pa i poca carn, habitualment la proteïna no és gaire abundant en temps de guerra. És molt trist. Perquè els nens es moren de gana, i són el col·lectiu que més necessita nutrir-se per fer-se gran.

Estic caminant per el carrer gran de Sant Andreu direcció al refugi de Can Fabra. Tothom està corrent i sense saber on és el millor refugi per amagar-se de les bombes del bàndol nacionalista i la tropa de mussolini, els italians, ningú saluda a ningú, tothom pensa que l’altre és un possible traïdor.

Em dona fastic la guerra, penso tan difícil és parlar les coses i arribar a un acord o a un punts com a objectius per resoldre, on està la pau i la democràcia?...

Ja he arribat al refugi, truco tres cops a la porta i m’obren, és la contrasenya perquè ens obrim des de fora. Cada dia van canviant la contrasenya, cada dematí, quan sortim la canvien. I així anem fent, anem visquent dia a dia.

Entro dins del refugi, tothom em mira i s’observa, un cop m’identifiquen llavors em sento menys observada, em saluden i vaig al meu llit, deixo les coses que portava sobre meu, i em deixo caure juntament amb la meva tristesa, sempre, quan arriba aquesta hora, i aquest moment, ja no sé si tornaré a sortir del refugi i si tornaré a veure el sol i tornaré a sentir l’aire.

Potser avui és la meva última nit viva i sense està empresonada.

Qui sap si podré formar una família, o ser la meua pròpia empresaria o si algú del refugi m'assessinarà aquesta nit, la vida en temps de guerra és molt incerta.

ESGLAIS I LIRES de Oscar Sánchez

Passejant un inoblidable matí de dissabte per l'enlluernador centre històric de Sant Andreu -un dels antics pobles del Pla de Barcelona que no ha perdut gens de la seva immarcescible personalitat-, vaig endinsar-me per un lloc que era com una mena de passadís ple de màgia dins d'una terra d'ensomni.

Era el carrer Coroleu, el qual està flanquejat per una doble filera de tarongers; moltes de les construccions modernistes de l'època, amb baranes de ferro, encara continuen dempeus, donant-li una ferma aura d'història, entre burgesa i menestral.

Com un reflex del mirall del temps, la meua mirada es va dirigir a un edifici que destacava sobre la resta, a causa d'un motiu musical que destacava a la part superior del vitrall de la porta d'entrada; es tractava d'una lira de grans dimensions, la qual podria haver estat tocada pel mateix Apol·lo.

Estava al davant de l'Entitat Cultural i Esportiva La lira, la qual ja fa segle i mig que es troba, impertèrrita, al mateix emplaçament.

Un cop al vestíbul, vaig observar que, a terra, al costat de l'escala que puja al primer pis, hi havia una claraboia, la qual, sens dubte, donaria claror a un soterrani. No coneixia el que contindria els seus penombrosos dominis.

Just a sota de l'accés, hi havia una porta de vidre oberta que donava pas a una sèrie de graons de pedra que s'endinsaven al subsòl.

No hi havia cap persona al passadís i la meua curiositat va poder més que la recerca d'algú a qui demanar-li permís. En pujar de nou, em disculpava per la meua intromissió.

Un cop al nivell inferior, salvats un tram doble d'escalas, una galeria estreta estava il·luminada per una sèrie de llums al llarg del seu exigü recorregut. Estava en el que semblava un refugi de la guerra civil, encara que de modestes dimensions.

I així era, ja que, a la fi del recorregut entre aquelles parets de pedra nua i claustrofòbica, la galeria desembocava, com un riu de misteri, a una estança amb sostre de volta; una taula rodona i un banc també circular eren com l'ull d'un ciclop que albira, sense parpellejar, l'eternitat.

El silenci es palpava i la meua ànima va ser colpejada per una sensació estranya, com si la pesada cúpula anés a ensorrar-se a sobre de la seva etèria estructura.

Hi havia una sèrie de nínxols a la sala, sens dubte per guardar aliments o estris de tota mena, quan la gent d'aquella zona baixés a refugiar-se dels bombardejos.

Vaig ficar la mà a un d'ells, com si volgués apressar, per un fugaç instant, la foscor i el patiment d'aquells que van ser-hi ja fa tant de temps.

Un cop ho vaig fer, vaig sentir el tacte aspre davant d'un objecte que hi havia a la cavitat; de seguida vaig notar una remor condensada a l'ambient i, a continuació, vaig escoltar corredisses descendents d'una processó de mares, nens i avis que baixaven amb un esglai al cor.

Pensava que era gent que estava a dins del centre i que ho feien amb motiu d'una visita programada al refugi. Però el seu únic guia era una por cerval, la qual reflectia els seus ulls atemorits.

Abans de poder preguntar què estava passant, es va sentir l'udolar estrident de les

sirenes i, abans d'emmudir del tot, una fressa aguda, la qual va anar creixent d'intensitat, fins que unes explosions van fer tremolar tot i del sostre va caure una densa pols.

Jo no entenia res. Ens ataquen -vaig dir, estupefacte-.

Però ningú responia i les seves mirades eren súpliques que cap poder podia atenuar.

Van passar uns breus minuts d'eterna angouja, ja que es van fer interminables.

Jo estava més sorprès que atemorit; encara que, al meu esperit, hi havia pertorbadores corrents que bramaven com onades de profund desassossec.

Tothom estava situat al contorn de la taula arrodonida, com si fossin uns pà·lids integrants d'aquella que van formar el rei Artur i els seus cavallers.

Però això no era cap llegenda i formava part d'una terrible realitat de la qual jo era un partícip més.

La llum marxava a estones i feia pampallugues moltes altres, fent que l'ambient fos irreal, tenyit d'una atmosfera quasi irrespirable.

La canalla plorava en un xiuxiueig apaivagat que només dóna el costum, mentre les dones miraven a un horitzó incert i enfosquit.

Llavors, igual que va començar, tot es va aturar de cop; la veu de la quietud era més patètica i eloqüent que l'horrible terrabastall d'abans.

Vaig aclucar un instant els ulls i, un cop oberts de nou, al meu costat i en tota l'opressiva habitació no hi havia ningú; no m'havia mogut en cap moment d'aquella obertura a la paret i, quan vaig extreure el braç, la meua destra aferrava un fragment de pedra, el qual hauria format part d'aquell forat.

Aquell minúscul mineral havia sigut testimoni d'uns fets tan esfereïdors, que havia estat marcat per la seva influència al llarg de les dècades amb una empremta poderosa i, de forma inversemblant, va transmetre una part d'ella cap a mi, com corretja de transmissió que trasllada les aparents ones irretornables del passat a un inconcret present.

L'ESPERA d'Octavi Cortés

Només hi havia una cosa pitjor que el temor a perdre-ho tot i era l'avorriment. Comptava pedretes per desena vegada dins el refugi, envoltant els seus genolls amb els braços, buscant formes de tota mena, classificant-les en funció de quines li agradaven més i quines menys i, fins i tot, tractant d'esbrinar de quina part de la paret s'havien originat. Sí, fins i tot el major dels patiments podia ser assimilat i relegat a la insensibilització més absoluta, però l'avorriment no funcionava de la mateixa manera. Com un picor, cada cop era més difícil d'ignorar i s'anava extenent pel refugi, aliè a la tragèdia humana i capritxosament obstinat a no marxar-se d'aquell indret, per moltes distraccions que ell estigués buscant.

El bombardeig d'aquell dia estava a punt de complir les sis hores. A aquelles alçades, la seva família i ell ja s'hi havien acostumat. En primer lloc, les sirenes anunciaven la mort alada, com fúnebres trompeters de la mort que anunciaven el descens de l'infern sobre la terra. El so de les sirenes, ensordidor i matxacant, també es podia arribar a ignorar amb prou paciència i temps. Llavors, tocava agafar les mateixes quatre coses de valors que tothom havia acordat que valia la pena salvar en cas que tinguessin mala sort i baixaven els dos pisos de la casa per dirigir-se al refugi de La Lira. Ell mirava les façanes de les cases minuciosament, per poder-les recordar en cas de que ja no hi fossin quan tornessin a caminar per aquells carrers. Un senyor molt alt amb un bigoti fi que li recordava al seu tiet els feia passar a dins i organitzava l'entrada i la sortida del refugi. Mentre romanien a dins, els hi anava predicant missatges d'esperança per mantenir viva la moral, com una espelma tremolosa lluitant contra el vent. Aquesta última vegada, el senyor de l'entrada era un altre, ja que el del bigoti fi havia tingut mala fortuna i l'havien reclamat al front.

En segon lloc, quan ja tothom era a dins, arribava un punt en el que les sirenes deixaven de sonar i un silenci hostil envaïa l'indret, enverinant els pensaments de totes les persones allà refugiades i sometent-los a l'inici de l'espera. Tothom entenia el que aquell silenci significava i era inevitable sentir el cos paralitzant-se. Potser al sortir no trobaria la casa dels veïns i el Ramón i la Montserrat haurien mort, ja que la mare d'ella era massa gran com per anar a La Lira i no volien deixar-la sola. Potser un projectil aconseguia enfonsar part del Bar Versailles, que de moment aguantava immaculat com si els bombardejos no tinguessin res a veure amb l'edifici. O potser, fins i tot, la mala fortuna encertaria la seva casa i tot el que coneixia saltaria pels aires i desapareixeria de l'existència. L'habitació que compartia amb la seva germana, el menjador amb la col·lecció de llibres dels seus pares... Tot podria ser devorat per les flames i la metralla i no ho sabrien fins sortir. Era impossible saber-ho. Tots aquells pensaments dansaven pel seu cap i els de la resta durant aquell silenci que, com la calma abans de la tempesta, prometia una calamitat ferotge.

Finalment, arribaven els bombarders i queien les primeres bombes. Cada esclat

feia tremolar el refugi de dalt a baix i, després d'uns mesos, ja sabien calcular amb prou precisió com d'aprop havien caigut. A vegades, les explosions s'escoltaven molt seguides, ensordidores i cridaneres, convocant els calfreds que escalaven per la seva esquena quan pensava que potser alguna d'elles hauria acabat amb la seva llar. El desconeixement i la paranoia eren com esquerdes que s'anaven obrint pas a través de la teva psique, foradant la teva ment i obligant-te a repetir les mateixes frases una vegada i una altra, intentant racionalitzar la situació. Alguns les murmuraven, altres les pensaven per si mateixos. Passat prou temps, el costum aconseguia imposar-se a les bombes caient i s'entrava en la fase d'avorriment, en la qual es seguia esperant, però ja fins i tot els pensaments tràgics no aconseguien sorprendre a ningú.

La seva mare li va acaronar els cabells i li va posar bé les mànigues, al mateix temps que li oferia el somriure més esgotat que mai havia observat en el seu rostre. Ella també patia l'espera, segurament amb més angoixa que ell. A més dels bombardejos i l'agònica espera al refugi, la seva mare també patia per una altra espera, aguardant notícies del front per saber si el seu marit seguia amb vida. Cada carta que aconseguia arribar fins la seva bústia era un ensurt per ella i, afortunadament, fins ara cap d'elles havia dut paraules de mort en el seu interior. Ell mai s'atrevia a obrir-les i preferia dur-les a la seva mare, doncs temia d'alguna manera que el fet d'obrir-les fos el que convertís el seu contingut i el transformés en una desolació nefasta.

Després de tornar-li el somriure a la seva mare va seguir comptant pedretes prop d'un hora per La Lira, fins que el senyor que havia reemplaçat el del bigoti fi els va avisar que els bombardejos havien acabat per avui i que ja podien marxar del refugi. Abans deien que ja podien tornar a les seves cases, però s'havien adonat que aquelles paraules exactes podien ser de mal gust. La mare va agafar la seva germana en braços i tots tres van sortir al carrer. Un edifici de la cantonada s'havia esfondrat deixant un munt de runa com a vestigi del que una vegada va ser. Tot i així, en aquella ocasió semblava que havien tingut prou sort com per no sortir-ne tant malparats i, de camí a casa, es va alegrar de veure quasi totes les façanes que havia tractat de memoritzar hores abans.

La casa era intacta. Les primeres vegades, tant ell com la seva mare havien plorat de l'emoció, però feia tant de temps que eren en aquella situació que els costava sentir alleujament en veure la porta de fusta varnissada i amb el trenta-nou de ceràmica penjat en el costat esquerra de la paret. Van tornar a deixar les coses de valor en el seu lloc i van tractar de tornar a fer vida normal, però costava horrors fer-ho perquè, en el fons, allò també era una mena d'espera dolorosa i angoixant, que només acabaria quan la pau fos segellada, les sirenes deixessin de sonar i les estades al refugi no fossin res més que un record llunyà.

CÒRRER per Leonia Zuri

L'àvia sempre deia que ella ja havia corregut prou i, per això, no pensava córrer mai més.

L'àvia era sens dubte una persona peculiar i jo mai m'atrevia a rebatre-li res.

La mare sempre explicava que quan el tiet Quim (amb quatre anys) un dia va caure al parc i es va trencar el cap (una esquerdada en el front) produint rajos incontrolables de sang, l'àvia es va aixecar i va caminar cap a ell amb pas ferm i accelerat.
Però no va córrer.

El tiet Quim sempre recorda que el dia que l'avi va tornar de l'exili, tots van sortir com llampecs en sentir el cotxe del tiet Narcís... Exultants, lleugers en el pas, alhora que arrossegats pel pes de massa distància, de massa por, de massa incertesa, de massa, massa ombres a l'ànima.
Però l'àvia no va córrer.

Diuen que va ser un petó digne d'aquelles comèdies romàntiques dels Cary Grants i les Doris Days, que feien l'audiència patir fins que, finalment, gratificaven a l'espectador amb l'anticipadíssim final.

També diuen que quan l'avi encara tenia una mica d'ús de raó, li va demanar a l'àvia que quan ell morís tornes a córrer.

Encara que fos una miqueta.
Ni que fos per no perdre l'autobús.
I per perdre els records un bocí.

La mare sempre recordava que el dia que van enterrar l'avi, l'àvia va córrer.
Va sortir de casa corrents.

I va sentir, una vegada més, les sirenes, els bombardeigs, els crits, la desesperació, la feresa, el caos, l'absolut terror d'una nena que vol protegir una altra sense tenir cap protecció elles mateixes.

Es dirigia cap al refugi del Carrer Coroleu, com li havia dit la mare; sense córrer però amb pas lleuger; i sense deixar anar la mà de la Teresa, com li havia dit la mare; sense aturar-se a ajudar ningú, com li havia dit la mare; sense córrer (que la Teresa és molt xiqueta i pot caure).
Va córrer amb tota la seva ànima.

La Teresa ensopega. Un home s'apropa a ajudar-les i s'ajup a aixecar la Teresa que s'ha fet mal al turmell. Un altre home ve per darrere i treu una pistola. Apunta al cap de l'home agenollat. Falla i el tir travessa el front de la Teresa.
L'home de la pistola, horroritzat, surt corrents. L'àvia es queda paralitzada, mirant la seva germana petita dessagnant-se, morta, desapareguda per sempre de tota possible vida.
Vivint en l'eternitat del pitjor record de l'àvia.

L'home que intentava ajudar a la Teresa agafa a l'àvia enlaire i se l'endú cap al refugi de la Lira.

Ella no sent les parets fredes i humides. No sent l'olor de res. No veu els maons ni les escales de pedra. No sent les mans de l'home que la carrega. No sent els crits, no sent les sirenes. No sent les bombes. La destrucció absoluta està tan endins que cap catàstrofe externa té significació ni manifestació.

El pare deia que l'avi sempre va sentir-se culpable, que ell sentia que va ser la causa de la mort de la Teresa.

Després de la Guerra, l'avi es va haver d'exiliar com molts altres militants, deixant a l'àvia, a la mare, i al tiet Quim al poble de l'Empordà dels seus pares.

Quan l'avi ens va deixar de veritat, l'àvia va sortir corrents darrere ell. Va córrer tot el que no va córrer durant quaranta-cinc anys.

Va córrer per alliberar-los a tots dos de culpes innecessàries.

Per amor.

Igual que va córrer per amor el dia que volia protegir a la seva germaneta.

Instint de protecció dins d'un escenari d'absolut terror.

Jo sempre recordo el dia que la mare va córrer la primera marató que es va fer a Catalunya el 1978. Vam anar tots a Palafrugell en el cotxe. El Marcel i jo estàvem plens de joia. Era una aventura anar a Palafrugell i a Barcelona a fer nit a un hotel!

Després de la marató i de dinar a un restaurant vora la platja, el pare va conduir fins a Sant Andreu. L'hotel, ara me n'adono, era més aviat una pensió, però al Marcel i a mi ens va semblar magnífic.

Tot plegat, va ser com anar a El Corte Inglés de Plaça Catalunya a veure les llums de Nadal. Un esdeveniment especial.

L'endemà, el primer que vam fer va ser anar a la Lira al carrer Coroleu i després vam passejar pels voltants fins a arribar a una casa que a la mare li va fer plorar. El Marcel i jo no enteníem què passava, ni el significat d'aquell passeig.

Molt de temps després el sentit d'allò que en un principi semblava no tenir sentit, es va fer evident.

Com tants contrasentits de la vida.

Com la mort de la mare, pocs anys després, atropellada per un vehicle mentre corria per agafar el tren.

HISTÒRIES DE L'AVI de Ramon Lluís González

-Vinga avi, conta'm una història, si us plau! -demanà en Joan, un minyó de deu anys avorrit pel fet de romandre a casa tota una tarda de pluja.

-Has fet els deures? -li preguntà l'ancià conscient de les responsabilitats.

-Ho tinc tot acabat i em sé la lliçó -replicà el noi un xic fastiguejat que tothom li preguntés sempre el mateix.

Incapaç de negar-se als capricis del seu nét, el vell féu la darrera xuclada a la cigarreta mentre deixava volar la imaginació a la recerca d'un argument que el pogués interessar.

-Bé, avui et contaré una història real que no va passar a un país llunyà, sinó a casa nostra, aquí a Catalunya. Es la història d'un home però també és la d'un poble que va patir les conseqüències d'haver perdut una guerra -llavors s'aturà per copsar el fil de la narració-. Ara fa molts d'anys hi havia una família de pagesos que vivia tranquil·lament de la suor del seu treball, amb tres fills, joves i forts que feinejaven des l'alba fins al crepuscle. De vegades arribaven a casa ben entrada la nit, però no els espantava la duresa del treball, sinó que compartien tota mena de privacions i sacrificis com a bons germans. No cal dir que aquells pares se sentien molt orgullosos de tenir uns fills tan exemplars. Però, ves per on, esclatà una guerra. Una guerra que no volia ningú i que va iniciar l'exèrcit perquè es negava a sotmetre's al resultat de les eleccions. No volia acatar la decisió del poble de mantenir la democràcia.

-Què significa democràcia?

-Es diu que un poble té democràcia quan es respecten els drets dels ciutadans, quan hi ha total llibertat i és justa per a tothom... Com anava dient, els soldats es van rebel·lar contra el govern legítim i el país es va dividir aleshores en nacionalistes i republicans. Calia, doncs, agafar les armes per defensar la llibertat i en Pere, el germà gran d'aquella família, s'incorporà a files a corre-cuita. Després d'un ràpid període d'instrucció el van traslladar cap a Madrid, on lluità i morí a la batalla del Jarama. A poc a poc la situació empitjorà pels republicans que no podien competir contra l'armament dels seus enemics. Llavors, en Joan, el segon germà de la família, sense pensar-s'ho gaire i sentint la necessitat de servir la pàtria, marxà voluntari cap al front de l'Aragó i morí com un heroi a Belchite, prop de Saragossa. Fent un darrer esforç per tractar d'aturar l'ofensiva nacional, el govern republicà concentrà les seves forces a la riba de l'Ebre sota el crit de "no passaran". I el fill petit de la família, pensant que havia de fer alguna cosa per a què el sacrifici dels seus germans no hagués estat en va, i pensant que havia arribat l'hora de donar sentit a la seva vida, s'acomiadà dels pares i abandonà els camps. Se n'anà, com molts d'altres joves, a lluitar a la batalla de l'Ebre, la més acarnissada de totes ja que el resultat d'aquella guerra depenia del bàndol guanyador. Allí a les trinxeres, plenes de gom a gom, suportà fred i fam, penes i privacions, però allò no era res comparat amb l'angoixa de veure com anaven caient els companys d'armes, el dolor de veure el cossos destrossats per la ferralla, dels homes que hores abans bullien d'alegria i esperances. Els joves morien a milers, mentre ell

recordava amb nostàlgia el bon temps, quan treballava de sol a sol amb el seu pare i germans. Va conèixer el sofriment dels ferits, la por dels amics, el valor de les malmeses tropes i el coratge d'uns homes només sostinguts per l'ideal de defensar una causa justa. Però en les guerres no sempre guanya qui té raó, sinó el més fort i en Jaume es va veure obligat a fugir, no per covardia sinó per prudència ja que en cas de romandre al país s'arriscava a ser afusellat d'immediat. Després de romandre una setmana al refugi antiaeri 469 del barri de Sant Andreu de Barcelona anomenat La Lira, a cinc metres i mig de fondària, al febrer de 1939, juntament amb un veritable allau de refugiats, creuà la frontera francesa i deixà enrere la família, la casa, els amics... La pròpia mare amb llàgrimes als ulls li demanà que s'afanyés a fugir, ja que no hagués pogut suportar la tragèdia de perdre el darrer fill, perquè la guerra s'havia emportat ja dos fills que mai més tornarien. Un preu massa elevat per defensar uns ideals patriòtics. I així, carregat amb només l'imprescindible, aquell xicot de gairebé vint anys hagué de marxar a l'exili, cap una terra llunyana, a viure entre gent estranya a la qual mai podria estimar de la mateixa manera que volia la gent del poble, on es respirava treball però també pau i felicitat.

El vell féu una pausa com per descansar un xic de l'esforç, però també per a no demostrar el neguit que aquella història li produïa.

-Malgrat viure en un país estrany, lluny de les persones estimades i de la terra que l'havia vist néixer, aquell jove tenia una voluntat de ferro per sortir endavant i aviat trobà feina de mecànic. I passà el temps, les setmanes, els mesos i, fins i tot, els anys. En Jaume era un xicot ben plantat i com calia esperar, un dia va conèixer una noia maca i eixerida. Després d'un breu festeig es van casar. I encara que el destí del poble català semblava enfonsat en el passat, ell com moltes altres persones no oblidava les seves arrels. Escrivia sovint als seus pares i a alguns amics que el posaven al corrent de la greu situació política del país. I nit rere nit somiava en tornar. De moment, era del tot impossible. Massa arriscat i perillós. I en morir el seu pare a punt va estar de ficar-se a la gola del llop per anar al seu enterrament. El va retenir la convicció i la seguretat de que si traspassava la frontera deixaria vídua a la seva dona i orfe al nadó recentment vingut al món. Però aquella pèrdua irreparable afligí la seva ànima i esvaí llurs esperances. Aleshores, el destí, que acostuma a estrènyer però no pas a ofegar, va tenir pietat del poble català. En morir el dictador, veritable tirà dels costums i de les tradicions catalanes, el país va votar per la democràcia i el nou rei instaurà altre cop els drets dels ciutadans. La gent tornava a ser lliure. I a poc a poc, molts d'aquells que havien marxat obligats a l'exili tornaren a casa. També en Jaume acompanyat de la seva família, acabà per tornar al seu poble. I finalment, aquell home va poder viure en pau al costat dels qui estimava.

-Aquest home ets tu, avi? -preguntà en Joan, qui malgrat l'edat era un noi molt espavilat.

-Sí, sóc jo -confessà en Jaume emocionat al recordar el caliu patriòtic que la majoria d'exiliats mantingueren viu durant tant de temps.

-Ara comprenc tot el que has arribat a patir... i em sento orgullós de tenir un avi que ha lluitat per la nostra terra.

KIT DE SUPERVIVÈNCIA de Alberto Aquilue

No volíem entrar perquè allà no ens arribava el senyal als mòbils i havíem perdut el costum de llegir llibres o revistes. Tot i així els nostres pares i mares ens obligaven a ficar-nos-hi quan sonava la maleïda alarma als telèfons.

Deien que tot allò podia esclatar en qualsevol moment. Les converses dels adults ens arribaven sempre retallades i enigmàtiques, de manera que no acabàvem de contextualitzar-ho bé.

Pa negre, rememorava l'àvia quan ens queixàvem. Pantalons curts i els genolls pelats, recordava el pare en aquells moments tensos i avorrits alhora per a nosaltres.

Els mesos previs van discórrer enmig de convulses tensions comercials i econòmiques, la borsa pujava i baixava de forma totalment capritxosa en funció d'interessos mai massa ben definits. La gent més gran com l'àvia no entenia res i nosaltres encara menys. Els qui es suposava que sí que ho entenien (el pare, la mare, l'oncle Joan Andreu o la Ruth, la veïna que era consellera al Districte) deien un dia una cosa i l'endemà la contrària. Desinformació, caos i mentides eren el pa nostre de cada dia, tal com ens ho traslladava la mare, revelant així la seva educació de col·legi de monges.

L'oncle Joan Andreu tenia una filla estudiant als Estats Units que no havia hagut manera de que tornés quan li van insistir tant la mare com el pare, cadascú per la seva banda, doncs ja feia molts anys que estaven separats i no compartien més que les cures cap a la Mar, aquella nena curiosa i atrevida que en fer 19 anys no va dubtar en marxar de les llars alternes dels pares per seguir els seus estudis a l'altra banda de l'Atlàntic. Tota la família patia especialment per la Mar, doncs deien que hi era a l'ull de l'huracà i que ves a saber quina seria la propera ocurrència amb que s'aixecaria avui aquell boig.

Nosaltres no sabíem qui era aquell boig, però llavors l'anomenaven molt, a nosaltres ens recordava al boig de la ciutat, una cançó que li agradava al pare i que cantava sovint amb tota l'esma, especialment a les calçotades amb els amics de la colla. A vegades també parlaven de que tan boig n'estava un com l'altre i aquest altre encara ens costava més d'identificar-lo perquè d'aquest altre boig (de ciutat o de poble) no acostumaven a parlar-ne tant.

El kit de supervivència ens havia de durar tres dies però allà dins sense bona connexió al mòbil, ni tablet ni massa llum, perquè l'havíem d'estalviar, les hores

es feien llargues i monòtones, de manera que no pensàvem més que en menjar i beure i al segon dia ja es podria dir que tan a penes ens quedaven reserves.

Els primers en sortir del refugi van ser el pare i l'oncle, recordo que era nit tancada i que quan van obrir la porta era tot fosc. Una revolada d'aire fresc ens va arribar ràpida i breu als qui ens quedàvem encara a dins.

Havíem perdut l'hàbit de llegir però aquells dies no podia deixar de pensar en el Mecanoscrit del segon origen, que va ser lectura obligatòria a l'escola l'any passat i m'imaginava de protagonista de la meua pròpia novel·la, potser un còmic, sí, una novel·la gràfica, on el personatge principal (jo) estaria retocat amb la IA i seria força més atractiu i ben plantat.

Una estona més tard van tornar el pare i l'oncle i ens van dir que havia estat una altra falsa alarma i que ja podíem sortir i anar cap a casa. L'endemà hauríem d'anar sense falta a comprar al super per reposar el kit de supervivència un cop més. A veure si aquest cop sí que hi hauria paper higiènic als prestatges...

UNA ALTRA REALITAT de Begoña Varela

El metro va frenar sobtadament dins del túnel i de l'aturada tots ens vam inclinar cap al sentit contrari a la marxa del tren. Els fluorescents del vagó també es van apagar durant uns instants i el meu cor es va accelerar. Entre el pànic a la foscor i la meva claustrofòbia se'n van sortir les llàgrimes dels ulls i vaig estat a punt de posar-me a plorar.

La gent del meu voltant restava immutable mirant als seus telèfons mòbils com si no hi hagués res més important en aquest món. De cop, vaig sentir un fort xiulet a les meves oïdes i es va instaurar tot un núvol de silenci. Em vaig posar a caminar pel vagó angoixada contemplant a la gent del meu voltant, fent gestos per a cerciorar-me de si estava sent vista per algú i de seguida em vaig adonar que era invisible per a tothom. Ara el meu cor batejava a mil per hora però vaig pensar, -en recorda't de la respiració abdominal i, de l'aquí i de l'ara rue vas aprendre amb la Mercè, gaudeix del moment present, ja resoldrem el que estigui per venir,- Apa!! Llavors vaig continuar mirant ençà i enllà mentre caminava pel vagó, encara respirava amb un xic de dificultat però sabia que a la fi acabaria per calmar-me, mica en mica.

Amb prou feines et trobes a un lector més sol que un mussol capficat en la seva lectura, i t'ho dic amb molt d'orgull perquè jo soc una de les poques persones que considero que queden, que els agrada experimentar el tacte del paper desgastat dels llibres de biblioteca. Aquest és el resultat del que ens trobem dia darrera dia a la societat, persones que no reaccionen i que no s'immuten absolutament per res, i ni tan sols sé, si en prendrien part si els passés a ells mateixos quelcom perquè, a hores d'ara, si no et mous pel teu veí no esperis que ho facin per a tu.

Encara que també existeixen en aquest món persones generoses que fan coses sense esperar res a canvi. Però cada vegada en queden menys d'aquests individus perquè quan n' existeix un l' escuren viu i fins i tot li lleven la pell.

Vaja, ja m'he anat del tema en qüestió!, però volia sortir d'allí per a veure una altra realitat, així que vaig optar per tirar de l'alarma de desbloqueig de portes i em vaig disposar a sortir del comboi.

Almenys el silenci es va extingir i de nou podia tornar a escoltar el so del túnel, encara que ara tot semblava molt diferent, tot havia canviat. Hi havia com un entramat de túnels molt ben construït, que conduïa com a una espècie de refugis que donaven aixopluc als propis veïns del barri, on havien sigut construïts. -Això si que era treball en equip!.

Era massa tard per arribar a casa fora de perill i, concretament els veïns del barri on em trobava en aquells moments, el de Gràcia, em van acollir en llur refugi amb molta caliu.

S' escoltaven les primeres bombes llençades pels avions que recorrien el cel de la Barcelona de mitjans dels anys 30. Començava la guerra civil Espanyola.